

Тамара Пушкарьова – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, начальник відділу проектного управління Інституту модернізації змісту освіти МОН України, м. Київ, Україна.

Коло наукових інтересів: креативна освіта, теоретичні засади інсайт-навчання, інноваційні технології педагогічної діяльності.

 pushkaryovat@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0001-7611-9516>

Марія Коваль – аспірантка Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна.

Коло наукових інтересів: освітній простір об'єднаних територіальних громад сільської місцевості.

 koval.maria@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0002-4214-5027>

УДК 332.14:371.1:373.014

<https://doi.org/10.32405/2411-1317-2025-2-19-26>

Подано до редакції: 14.04.2025
Прийнято після рецензування: 21.04.2025
Затверджено до друку: 01.05.2025
Опубліковано: 30.06.2025

ОСВІТНІЙ ПРОСТІР СІЛЬСЬКОЇ ГРОМАДИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ: НАГАЛЬНІ ВИКЛИКИ ТА ОПЕРАТИВНІ ЗАХОДИ

Анотація. В Україні триває децентралізація владних повноважень, а реформа національної системи освіти переносить фокус системного управління процедурою отримання громадянами освітніх послуг на органи самоврядування об'єднаних територіальних громад, що насамперед передбачає реорганізацію як окремих закладів освіти, так і усієї освітньої мережі локальної громади, що має кінцевою метою адаптацію локального освітнього простору об'єднаної громади до постійних змін у національній освітній парадигмі.

Таким способом глобальні виклики щодо освіти новочасного суспільства неодмінно потребують синхронного відображення на рівні локальної громади в контексті управління регіональною мережею закладів освіти та їх забезпечення ресурсним і кадровим потенціалом (Мархлевські, Процак, 2018, с. 12). Виходить, що розширюючи повноваження територіальних громад у сфері освіти, держава перекладає вирішення глобальних освітніх завдань «на плечі» органів місцевої влади, підвищуючи таким чином якість, доступність та ефективність надаваних жителям громади освітніх послуг, урахувавши специфічні особливості громади на кшталт низького рівня наповнюваності класів, нестача ресурсної підтримки, брак креативних учителів, істотної протяж-

ності території, поліетнічного складу жителів громади тощо (Савченко, 2018, с. 172). Окреслені виклики потребують знаходження оперативних рішень щодо: 1) зростання якості надаваних жителям сільських громад публічних освітніх послуг та/чи 2) реорганізації неефективної освітньої мережі сільських громад (Управління системою освіти, 2018, с. 9).

Усвідомлюючи існуючі виклики в ході модернізації освітнього простору об'єднаних територіальних громад сільської місцевості та спішну необхідність винаходження оперативних рішень щодо адаптування освітнього простору сільських громад до змін у освітніх стандартах і нормативах, є актуальною тема формування рекомендацій з оптимізації структурного каркасу освітньої мережі сільської громади й розробки стратегії розвитку окремих закладів освіти в плані матеріально-технічного забезпечення їх діяльності.

Ключові слова: сільська громада, реформа національної системи освіти, освітній простір, мережа освітніх закладів.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сутність нагальних реформ у сфері освіти регіонально громада визнає з позиції розв'язання двох взаємопов'язаних проблем: 1) модернізації змісту освіти та 2) оптимізації мережі закладів освіти в територіальній громаді (Денисенко, 2022). У такий спосіб питання формування якісно-належної та ресурсно-спроможної локальної мережі освітнього простору сільської територіальної громади є на сьогодні не тільки конче актуальним, а й таким, що ставить перед органами місцевого самоврядування нагальні виклики, розв'язання яких потребує оперативних управлінських заходів.

Діяльність із проєктування об'єктивно спроможної мережі закладів освіти сільської громади є різновекторним й багатофункціональним видом оптимізації структурної композиції як самої освітньої мережі, так само й кожного з освітніх закладів, які формують локально-мережевий освітній кластер. За таким поняття «оптимізація» тут і далі будемо розуміти як процес, захід чи то операція вибору найкращого варіанта з можливих або ж приведення системного функціоналу до найкращого стану (Скопенко, Цимбалюк, 2006, с. 501).

У відношенні до локальної освітньої мережі сільських громад оптимізація може стосуватися зміни виду закладу освіти (ліцей, гімназія, початкова школи), реорганізації малокомплектних сільських шкіл, підвищення рівня комфортності навчання, забезпечення матеріально-технічної бази, мінімізації управлінського втручання в педагогічний процес, налагодження співпраці з місцевим бізнесом і батьками учнів, зростання фахової кваліфікації вчителів, залучення учнівської спільноти до життя громади, врахування інтересів національних меншин, що проживають в об'єднаній сільській громаді тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Розгляд наукових джерел засвідчує те, що проблематика модернізації освітнього простору громад сільської місцевості є суто актуальною тематикою наукових досліджень за умов децентралізації владних повноважень та трансформації структурної розбудови національної системи освіти. Означений наратив посилюється тим, що завдання з конструювання освітнього простору локальної, і особливо сільської, громади є однією із надскладних задач в умовах децентралізації влади, а отже її успішне вирішення завбачує провадження вдумливих багаторічних досліджень й аналізу накопиченого в сільських територіальних громадах досвіду.

Проблему формування освітнього простору в сільських громадах вивчали М. Гур'янова, Л. Гунько, Т. Дороніна, І. Застрожнікова, Н. Касярум, Н. Клокар, Т. Кристопчук, О. Марченко, В. Мелешко, Н. Набока, І. Осадчий, Л. Пуховська, В. Сидоренко, Н. Тарасенко, Т. Ткач, А. Цимбалару, М. Чикалова, П. Хобзей, У. Щербей, Л. Юрчук, С. Яременко, А. Яцишин і багато інших учених, які вивчали питання розвитку мережі закладів освіти на території сільської громади з метою задоволення потреб місцевих жителів у якісних освітніх послугах.

Водночас залишається недостатньо розробленою проблема комплексного проєктування освітнього простору сільської територіальної громади, у процесі якого має бути проаналізована

структура існуючої освітньої мережі в громаді та сформовані й винесені на громадське обговорення пропозиції щодо оптимізації освітнього простору територіальної громади по кожному населеному пункту за урахування його особливостей в демографічному, географічному, соціальному, етнографічному, економічному чи екологічному сенсі.

Мета дослідження полягає в аналізі питань реформування національної системи освіти й визначенні нагальних викликів і оперативних заходів у аспекті проєктування спроможного освітнього простору сільських громад.

Методи дослідження. Для ґрунтового розкриття мети дослідження були використані наукові методи, які вбачають можливість застосування системного підходу до проєктування освітнього простору сільських громад. До стрижневих методів представленого дослідження маємо віднести: метод аналізу літератури і законодавчо-нормативних актів у сфері освіти, метод емпіричного апробування управлінських рішень, метод компаративного зіставлення набутого в громадах досвіду, метод осмислення мотиваційних позицій мешканців сільської громади, метод узагальнення наявної інформації, метод кількісно-якісного моделювання структурної бази освітнього простору та передбачення наслідків реорганізації освітньої мережі територіальних громад сільської місцевості.

Результати дослідження та їх обговорення. Беручи до уваги значимість обґрунтування ключових понять будь-якого наукового дослідження, є необхідним визначитися з їх категоріальною сутністю у контексті тематики, завдань та результатів цього дослідницького процесу, що вбачає можливість сформулювати адекватні висновки та представити до розгляду прогностичні накреслення.

За таким у цій розвідці словосполучу «освітній простір» є сенс розуміти як упорядковану локальну мережу освітніх закладів, розташованих на території сільської громади та виконуючих завдання щодо надання жителям цієї громади якісних, доступних і безоплатних освітніх послуг, що передбачені стандартами або ж іншими нормативними документами в галузі освіти (Клокар, 2017, с. 29). При цьому функцією освітнього простору в межах громади, регіону або країни є створення належних умов для передавання накопиченого суспільного досвіду од старшого покоління до покоління підростаючого завдяки їх спільній освітній діяльності, яка визначається інтересами цих соціальних груп та забезпечується освітніми закладами, що мають необхідні юридичні повноваження, матеріальне забезпечення та кадровий ресурс (Касярум, 2013, с. 108).

У такий спосіб вираз «освітній простір» (англ. *Education Ares*) є цілковито справедливим розглядати, з однієї сторони, як цілісну, багатофункціональну та динамічну систему, яка на засадах базових національних стандартів забезпечує взаємодію між представниками органів місцевого самоврядування, вчителями й учнями на території певної сільської ради (Новий освітній простір, 2019, с. 5), а з іншої сторони, як одну з локальних підсистем у складній ієрархічній побудові загальнодержавної системи освіти (Касярум, 2008, с. 1–3).

За умов будь-яких реформаційних трансформацій у національній системі освіти є цілковито логічним передбачати модернізацію (реорганізацію) закладів освіти на території об'єднаної сільської громади, що в реаліях може виявлятися через зміну кількості, типовості або структурованості освітніх закладів з метою підтримання функціональної спроможності освітньої мережі сільської громади задовольняти вимоги її жителів щодо якісних освітніх послуг.

У формалізованому контексті механізм проєктної оптимізації структурної побудови освітнього простору сільської громади буде доцільним представити у вигляді наступної формалізованої залежності:

$$\begin{aligned} PO_{опсг} &= f(M_{зо}) \\ M_{зо} &= \{m_i + m_{i+1} + \dots + m_n\} \\ m_i &\in M_{зо} \quad i = 1, 2, \dots, n \end{aligned} \quad (1)$$

де: $PO_{опсг}$ – проєктна оптимізація освітнього простору сільської громади;
 $M_{зо}$ – множина закладів освіти об'єднаної територіальної сільської громади;
 m_i – i -й заклад освіти у загальній множині закладів освіти сільської громади

За урахування потенційно-важливих оптимізаційних змін щодо кількості, типовості й структурованості закладів освіти, вираз (1) матиме вигляд:

$$PO_{опсг} = f(M_{зо}, \{PM_{кзо}, PM_{тзо}, PM_{сзо}\}) \quad (2)$$

де: $PO_{опсг}$ – проектна оптимізація освітнього простору сільської громади;
 $M_{зо}$ – множина закладів освіти об'єднаної територіальної сільської громади;
 $PM_{кзо}$ – підмножина кількості закладів освіти в сільській громаді;
 $PM_{тзо}$ – підмножина якісних типів закладів освіти в сільській громаді;
 $PM_{сзо}$ – підмножина структурних видів закладів освіти в сільській громаді

Обговорюючи формули (1) та (2), буде доречним визначити, що фактична модель проектної оптимізації освітнього простору сільської громади завше має передбачати аналіз: 1) кількості діючих на території сільської громади закладів освіти; 2) типової лінійки сільських закладів освіти (початкова школа, гімназія, ліцей); 3) структурної автономності сільських закладів освіти (опорний заклад, філія чи підрозділ опорного закладу тощо). Проведення оптимізації в напрямках чисельності, типовості й структурованості локальної освітньої мережі сільської громади з урахуванням її демографічного, фінансового, матеріально-технічного та кадрового потенціалу окреслює перспективність гармонізації запитів жителів громади стосовно здобуття освітніх послуг та спроможностей органів місцевого самоврядування щодо забезпечення освітньої діяльності.

Аналізуючи надані складники (чисельність, типовість і структурованість) проектної оптимізації освітнього простору сільської громади, є рація окреслити змістовно-нормативну сутність кожного з них.

Чисельність закладів освіти в об'єднаній територіальній громаді.

Підмножина кількості закладів освіти ($PM_{кзо}$), які мають функціонувати в рамках сільської громади, розраховується на основі критеріїв упорядкування освітньої мережі об'єднаних територіальних громад за фактичної спроможності цих регіонів наповнювати учнями класи закладів освіти. Середня наповненість класів ЗЗСО в сільській місцевості повинна бути не меншою: для початкової школи – це є 13 учнів; гімназії – це є 17 учнів; ліцею – це є 21 учень (Критерії формування, 2019, с. 26). Отже, наповнюваність класів сільських шкіл є найважливішим критерієм в умовах визначення кількісного та якісного складу закладів освіти на території об'єднаної сільської громади. Виходячи з існуючих нормативів щодо наповнюваності класів у сільських ЗЗСО, доречно зауважити, що в процесі оптимізації кількості закладів освіти в громаді є доцільним замість того, аби закривати малокомплектні класи або школи, вибирати тактику їхньої реорганізації через пониження ступеня закладу освіти, а тим самим і зменшення мінімального рівня наповнюваності класів ЗЗСО учнями. Водночас у структурі початкових шкіл, які є філіями опорних закладів освіти, можуть бути засновані класи-комплекти з наповнюваністю не менше 5 і не більше 12 учнів (Про повну загальну середню освіту, Закон України, 2020, ст. 12, п. 5).

Класи в ЗЗСО, у яких навчання відбувається мовою корінного народу або національних меншин України поряд із державною мовою викладання, можуть утворюватися при наявності достатньої кількості заяв батьків чи-то повнолітніх учнів та наповнюваності означених класів не менше 5 учнів і не більше 24 учнів у початковій школі та не більше 30 учнів у базовій і старшій школі.

Водночас за необхідності забезпечення гідної якості вивчення окремих інтегрованих предметів або дисциплін класи державних чи комунальних ЗЗСО можуть ділитися не більше як на три групи з кількістю учнів у кожній групі не менше 8 осіб, що загалом по класу складатиме 24 особи.

Окрім того, за відповідності до Постанови КМУ від 05.03.2024 року були внесені зміни до порядку надання освітньої субвенції з державного бюджету до місцевих бюджетів, де поміж іншим зазначається, що за рахунок субвенцій не здійснюється фінансування ЗЗСО (окрім закладів початкової освіти) громади, в яких загальна кількість учнів є менше: з 1 вересня 2025 року – за 45 учнів, а вже з 1 вересня 2026 року – за 60 учнів.

Побіжно із цим другий етап реформування нової української школи, який має стартувати з 1 вересня 2027 року, є викликом для сільських громад та для їх освітньої мережі в аспекту функціонування старшої школи. Так, у класах ліцеїв сільських громад мають навчатися не менше 200 осіб, а в 10–11 класах має бути не менше, аніж по два паралельних класи за трьома профілями. До того сільські ліцеї повинні бути забезпечені фахівцями належного педагогічного рівня і мати інклюзію і спроможну матеріально-технічну базу. За таким сільські ліцеї, що не будуть відповідати таким критеріям, набудуть статусу гімназій (1–9 класи). У такий спосіб сільські громади вимушені займатися оптимізацією кількісного та якісного компонентів місцевої освітньої мережі, щоби діти сільської громади не залишилися поза навчальним процесом та не були змушені набувати профільну освіту в інших громадах або ж у ЗЗСО великих міст.

Типи закладів освіти в об'єднаній територіальній громаді.

Підмножина якісних типів закладів освіти ($ПМ_{тзо}$), що функціонувати на території сільської громади, формується на базі ст. 35 ЗУ «Про повну загальну середню освіту» та ст. 11 ЗУ «Про дошкільну освіту».

Заклад дошкільної освіти забезпечує здобуття дошкільної освіти.

Заклад дошкільної освіти – це навчально-виховний заклад, що забезпечує реалізацію права кожної дитини на отримання дошкільної освіти та здійснення фізичного, розумового і/чи духовного розвитку в контексті соціальної адаптації дитини до життєдіяльності в суспільному оточенні.

Відповідно до ст. 35 ЗУ «Про дошкільну освіту» дошкільні заклади освіти здійснюють діяльність за такими організаційними типами: ясла, дитячий садок, спеціальний дитячий садок, сімейний садок, центр педагогічного партнерства, центр розвитку дитини, мінісадок та мобільний дитячий садок.

Заклади загальної середньої освіти розділяються на типи за відповідності до рівня отримуваної освіти: початкова школа, гімназія, ліцей.

Початкова школа забезпечує здобуття учнями початкової освіти.

Початкова школа може функціонувати як відокремлена юридична особа і як структурний підрозділ в складі місцевого закладу загальної середньої освіти. Початкова школа забезпечує здобуття початкової освіти на протязі 4-ох років (1–4 класи). За рішенням засновника початкова школа може існувати як окремий структурний підрозділ та мати у своєму складі інші підрозділи, що здійснюють освітню діяльність або забезпечують провадження такої діяльності.

Гімназія забезпечує здобуття учнями базової середньої освіти.

Гімназія забезпечує здобуття базової середньої освіти протягом 5-ти років (5–9 класи). Реєструється гімназія як окрема юридична особа, що набуває право мати в своєму складі окремий підрозділ «Початкова школа», де учні матимуть змогу навчатися з 1-го по 9-ий клас. Водночас гімназія цілковито може стати й підрозділом ліцею, як опорного закладу сільської громади.

Ліцей забезпечує здобуття учнями профільної середньої освіти.

Ліцей надає профільну середню освіту на протязі 3-ох (10–12 класи). Між тим ліцеї не мають чітко закріпленої (як у гімназій) території, а отже здобувачі освіти зможуть обирати будь-який ліцей в сільській місцевості або у місті. Усі ліцеї отримують можливість мати у своїй структурі підрозділ «Гімназія» або ж інші спеціалізовані підрозділи, що дозволяє учням навчатися в одному закладі з 1-го по 12-ий клас. При вступі до ліцею учні здаватимуть іспит.

Структурованість освітнього простору територіальної громади.

Підмножину структурних видів закладів освіти ($ПМ_{сзо}$), функціонуючих в межах об'єднаної громади, є сенс представити в наступному ракурсі.

Опорний заклад освіти територіальної громади.

Заснування та подальше функціонування опорного закладу або його філій відбувається згідно до «Положення про опорний заклад освіти», затверджений Постановою КМУ від 19.06.2019 року № 532. У відповідності до положень цього документа засновником опорного закладу освіти можуть бути: міська або сільська рада об'єднаної територіальної громади й районна рада, які за

законом можуть утворювати, ліквідовувати, реорганізовувати або ж перепрофільовувати опорний заклад освіти чи його філії на території громади.

Опорний заклад освіти в об'єднаній територіальній громаді є юридичною особою і має розрахунковий рахунок в органах Держказначейства, самостійний баланс та печатку суб'єкта освітньої діяльності. Керівництво опорним закладом здійснюють директор і/чи його заступники на підставі та в межах повноважень, визначених ЗУ «Про освіту» та інших законодавчих актів.

Кількість учнів в опорному закладі освіти (без урахування їх чисельності у окремих філіях) має становити не менше 200 осіб. Директор опорного закладу освіти має право за наказом утворювати з'єднані класи чи пак класи-комплекти в початковій школі на основі відповідного положення.

Опорний заклад освіти та його філії утворюється за мети упорядкування й реновації єдиного освітнього простору громади, а так само задоволення рівного доступу її жителів до якісної освіти при ефективному використанні комплексу ресурсного забезпечення територіальної громади. Водночас опорний заклад освіти та його філії самостійно обирають засоби й методи навчальної діяльності згідно до положень ЗУ «Про освіту» та інших нормативних документів. Засновник опорного закладу освіти має забезпечувати харчування учнів і їх підвезення до закладу освіти та у зворотному напрямку.

Опорний заклад освіти в об'єднаній територіальній громаді є юридичною особою і має розрахунковий рахунок в органах Держказначейства, самостійний баланс та печатку суб'єкта освітньої діяльності. Керівництво опорним закладом здійснюють директор і/чи його заступники на підставі та в межах повноважень, визначених ЗУ «Про освіту» та інших законодавчих актів.

Кількість учнів в опорному закладі освіти (без урахування їх чисельності у окремих філіях) має становити не менше 200 осіб. Директор опорного закладу освіти має право за наказом утворювати з'єднані класи чи пак класи-комплекти в початковій школі на основі відповідного положення.

Філія опорного закладу освіти територіальної громади.

Будь-яка відокремлена філія опорного закладу освіти громади не отримує статусу юридичної особи та має право здійснювати освітню діяльність згідно з положенням, затвердженим у чинному порядку. Філія призначення задля здобуття початкової освіти, а в окремих випадках та у відповідності до рішення засновника опорного закладу – базової середньої освіти.

Керівництво філією опорного закладу освіти здійснюють завідувач філії і його заступники на підставі приписів чинного законодавства, статуту опорного закладу освіти та положення про відповідну філію.

За відповідності до п. 4 ст. 31 роз. V Закону України «Про повну загальну середню освіту» в структурі закладу загальної середньої освіти можуть бути організовані окремі структурні підрозділи, а саме:

- дошкільний підрозділ (у складі початкової школи або гімназії);
- філія/філії в структурі закладу загальної середньої освіти;
- пансіони (у складі спеціалізованих закладів середньої освіти);
- інші структурні підрозділи: бібліотеки, майстерні, дистанційні осередки, екскурсійні й літні майданчики, мобільні освітні центри тощо.

За результатами оптимізації освітнього простору громади деталізований проєкт мережі закладів освіти узгоджується на рівні місцевого самоврядування і виноситься на громадське обговорення з боку усіх зацікавлених сторін, а саме: вчителів, учнів, батьків, управлінців та меценатів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи надані судження є логічним відзначити, що проєктна оптимізація освітнього простору або освітньої мережі територіальної громади сільської місцевості є на сьогодні актуальною проблемою реформування національної системи освіти, вирішення якої видається складним та багатофакторним процесом, а позитивний результат залежить від пов'язаних чинників демографічного, географічного, соціального, економічного, екологічного, етнічного та іншого характеру.

Отже, конструювання оптимізаційної моделі освітнього простору сільської територіальної громади має урахувати сформовані раніше відправні конструктивні положення. Водночас процес оптимізації завбачає обрання такої моделі проєктної оптимізації освітнього простору територіальної громади, яка б у щонайбільший спосіб відповідала сучасним умовам реформування системи освіти та демонструвала найвигідніші для сільської громади кількісно-якісні характеристики й співвідношення закладів локальної освітньої мережі національної парадигми освіти.

Використані джерела

- Денисенко, В. (2022). Освітній простір громади: виклики та перспективи. *Novograd City*. <https://novograd.city/articles/189767/osvitnij-prostir-gromadi>.
- Касярум, Н.В. (2008). Освітній простір як характеристика сучасної системи освіти. *Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку*, 1, 1–3. https://intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_n1_2008.
- Касярум, Н.В. (2013). Освітній простір: становлення поняття. *Витоки педагогічної майстерності*, 12, 107–113. <https://dspace.pnpu.ua/1/Kasjarum.pdf>.
- Клокар, Н.І. (2017). Освіта в ОТГ: нові підходи до управління в умовах децентралізації влади. *Рідна школа*, 11, 27–31. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/717708/1.pdf>.
- Мархдевські, В., Процак, О. (2018). *Стратегія розвитку освіти в громаді*. Київ.
- Матійчик, Т., Пуцова, А., Руда, О. та ін. (2019). *Критерії формування спроможної освітньої мережі в ОТГ* [Методичний посібник]. <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/461/1.pdf>.
- Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. (2019). *Новий освітній простір: Інформаційний посібник*. https://decentralization.ua/NOP_Motivuyuchiy-prostir.pdf.
- Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16 січня 2020 р. № 463-IX. (2020). *Відомості Верховної Ради України*, 31, 226.
- Савченко, Ю.А. (2018). Сучасний стан децентралізації в Україні: Секторальний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 19, 172–175.
- Скопненко, О.І., Цимбалюк, Т.В. (уклад.). (2006). *Сучасний словник іншомовних слів*. Київ: Довіра.
- Управління системою освіти територіальних громад: досвід для України. (2018). Вінниця: ТОВ «Твори».

References

- Denysenko, V. (2022). Osvitnii prostir hromady: vyklyky ta perspektyvy. *Novograd City*. <https://novograd.city/articles/189767/osvitnij-prostir-gromadi> (in Ukrainian).
- Kasjarum, N.V. (2008). Osvitnii prostir yak kharakterystyka suchasnoi systemy osvity. *Pedahohichna nauka: istoriia, teoriia, praktyka, tendentsii rozvytku*, 1, 1–3. https://intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_n1_2008 (in Ukrainian).
- Kasjarum, N.V. (2013). Osvitnii prostir: stanovlennia poniattia. *Vytoky pedahohichnoi maisternosti*, 12, 107–113. <https://dspace.pnpu.ua/1/Kasjarum.pdf> (in Ukrainian).
- Klokar, N.I. (2017). Osvita v OTH: novi pidkhody do upravlinnia v umovakh detsentralizatsii vlady. *Ridna shkola*, 11, 27–31. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/717708/1.pdf> (in Ukrainian).
- Markhdievski, V., Protsak, O. (2018). *Stratehiia rozvytku osvity v hromadi*. Kyiv. (in Ukrainian).
- Matiichyk, T., Putsova, A., Ruda, O. at al. (2019). *Kryterii formuvannia spromozhnoi osvitnoi merezhi v OTH* [Metodychnyi posibnyk]. <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/461/1.pdf> (in Ukrainian).
- Ministerstvo rehionalno rozvytku, budivnytstva ta zhytlovo-komunalnoho hospodarstva Ukrainy. (2019). *Novyi osvitnii prostir: Informatsiinyi posibnyk*. https://decentralization.ua/NOP_Motivuyuchiy-prostir.pdf (in Ukrainian).
- Zakon Ukrainy «Pro povnu zahalnu seredniu osvitu» vid 16.01.2020 No. 463-IKh. (2020). *Vidomosti Verkhovnoi Rady*, 31, 226. (in Ukrainian).
- Savchenko, Yu.A. (2018). Suchasnyi stan detsentralizatsii v Ukraini: Sektoralniy aspekt. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, 19, 172–175. (in Ukrainian).
- Skopnenko, O.I., Tsymbaliuk, T.V. (uklad.). (2006). *Suchasnyi slovnyk inshomovnykh sliv*. Kyiv: Dovira. (in Ukrainian).

Upravlinnia systemoiu osvity terytorialnykh hromad: dosvid dlia Ukrainy. (2018). Vinnytsia: TOV «Tvory». (in Ukrainian).

Tamara Pushkarova, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Head of the Project Management Department of the Institute of Modernization of Education of the MES of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

Research interests: creative education, theoretical foundations of insight-based learning, innovative technologies in pedagogical activity.

Maria Koval, graduate student, Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

Research interests: educational environment of united territorial communities in rural areas.

EDUCATIONAL SPACE OF A RURAL COMMUNITY UNDER THE CONDITIONS OF NATIONAL EDUCATION SYSTEM REFORM: URGENT CHALLENGES AND OPERATIONAL MEASURES

Abstract. The ongoing decentralization of governmental powers in Ukraine and the implementation of reforms in the national education system are shifting the focus of systemic management of educational service provision to the local self-government bodies of united territorial communities. This primarily entails the reorganization of both individual educational institutions and the entire educational network of the local community. The ultimate goal is to adapt the local educational space of the united community to the continuous changes in the national educational paradigm.

In this way, global challenges facing education in modern society inevitably require synchronized responses at the local community level—particularly in the context of managing regional educational networks and providing them with adequate resources and staffing. As a result, by expanding the powers of territorial communities in the field of education, the state effectively delegates the resolution of global educational issues to local authorities. This shift aims to improve the quality, accessibility, and efficiency of educational services provided to community residents, taking into account the specific characteristics of rural communities—such as low student enrollment, lack of resource support, shortage of creative teachers, significant geographical spread, and multiethnic composition of the population.

These outlined challenges necessitate operational solutions regarding: improving the quality of public educational services provided to rural community residents, and/or reorganizing inefficient educational networks within rural communities. Recognizing the current challenges in the process of modernizing the educational space of rural united territorial communities—and the urgent need to find operational solutions for adapting these communities' educational environments to changes in educational standards and regulations—it becomes essential to develop recommendations for optimizing the structural framework of rural educational networks and to design strategies for the development of individual educational institutions, particularly in terms of their material and technical support.

Keywords: rural community, reform of the national education system, educational space, educational network.